

Зарубей Вікторія Володимирівна,
професор кафедри кримінального
процесу Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, професор

IN ABSENTIA В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: БАЛАНС ЕФЕКТИВНОСТІ ТА ПРАВ ЛЮДИНИ

Міжнародними документами передбачено можливість винесення заочного судового рішення у кримінальному провадженні. Йдеться про Європейську конвенцію про міжнародну дійсність кримінальних вироків, а також Резолюцію (75) 11 Комітету Міністрів Ради Європи «Про критерії, що регламентують розгляд, що здійснюється за відсутності обвинуваченого» [1] та Рекомендації № 6 R (87) 18 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам «Щодо спрощення кримінального судочинства» [2], у яких пропонується розглянути питання про надання судам першої інстанції можливості розглядати справи й приймати в них рішення за відсутності обвинуваченого.

Заочне провадження використовується у судовій практиці багатьох європейських країн, серед яких Франція, Данія, Болгарія, Естонія, Литва. При цьому рішення Європейського суду з прав людини підтверджують можливість здійснення заочного кримінального провадження (рішення у справах *Colozza v. Italy.*, № 9024/80, *Krombach v. France*, № 29731/96, *Da Luz Domingues Ferreira v. Belgium*, № 50049/99 тощо) [3].

Відповідно до рішення Європейського суду з прав людини від 24 травня 2007 року у справі «Да Лус Домінгеш Ферейра проти Бельгії» (*Da Luz Domingues Ferreira v. Belgium*, заява № 50049/99), якщо судові засідання відбувається за відсутності підсудного, це не є само по собі порушенням ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. При цьому відмова в доступі до правосуддя має місце, коли особа, яка засуджена заочно, не може у подальшому домогтися ухвалення нового судового рішення щодо обґрунтованості обвинувачення з фактичних та юридичних підстав після того, як воно було реалізовано, якщо не було встановлено, що ця особа відмовилася від права на захист і на явку до суду [4].

Положення чинного КПК України також передбачають процедуру подальшого судового розгляду та заочного ухвалення вироків судами за відсутності обвинуваченого (*in absentia*).

Відповідно до ч. 3 ст. 323 КПК України судовий розгляд у кримінальному провадженні щодо злочинів, зазначених у ч. 2 ст. 297-1 цього Кодексу, може здійснюватися за відсутності обвинуваченого (*in absentia*), крім неповнолітнього, який переховується від органів слідства та суду на тимчасово окупованій території України, на території держави, визнаної Верховною Радою України державою агресором, з метою ухилення від кримінальної відповідальності (спеціальне судове провадження) та/або оголошений в міжнародний розшук [5].

Як вже зазначалось, такий судовий розгляд за відсутності обвинуваченого здійснюється за обов'язковою участю захисника. Крім того, повістки про виклик обвинуваченого у разі здійснення спеціального судового провадження надсилаються за останнім відомим місцем його проживання чи перебування, а процесуальні документи, що підлягають врученню обвинуваченому, надсилаються захиснику. Інформація про такі документи та повістки про виклик обвинуваченого обов'язково публікуються в засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження згідно з положеннями ст. 297-5 КПК України та на офіційному веб-сайті суду. З моменту опублікування повістки про виклик у засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіційному веб-сайті суду обвинувачений вважається належним чином ознайомленим з її змістом (ч. 3 ст. 323 КПК України). Це дає можливість підозрюваному бути повідомленим про факт здійснення щодо нього спеціального досудового розслідування або судового розгляду й обрати відповідну правову позицію щодо побудови захисту.

Під час здійснення спеціального судового провадження судом досліджуються всі надані сторонами докази (ч. 2 ст. 349 КПК України). У разі ухвалення вироку за наслідками кримінального провадження, у якому здійснювалося спеціальне досудове розслідування або спеціальне судове провадження (*in absentia*), суд окремо обґрунтовує, чи були здійснені стороною обвинувачення всі можливі передбачені законом заходи щодо дотримання прав підозрюваного чи обвинуваченого на захист та доступ до правосуддя з урахуванням встановлених законом особливостей такого провадження (ч. 5 ст. 374 КПК України).

КПК України передбачає, що, якщо апеляційну скаргу подано обвинуваченим, щодо якого судом ухвалено вирок за результатами спеціального судового провадження, суд поновлює строк за умови надання обвинуваченим підтвердження наявності

поважних причин, передбачених ст. 138 КПК України, та надсилає апеляційну скаргу разом із матеріалами кримінального провадження до суду апеляційної інстанції з дотриманням правил, передбачених ст. 399 КПК України (ч. 3 ст. 400 КПК України).

Отже, КПК України враховує вимоги міжнародних документів, передбачає процедуру справедливого судового розгляду за відсутності обвинуваченого, гарантує право на захист, надає можливість особі, засудженій за її відсутності, оскаржити вирок, за наявності підстав для цього, що забезпечує також такий особі справедливий перегляд судом апеляційної інстанції вироку суду першої інстанції, постановленого заочно (*in absentia*).

Список використаних джерел

1. Про критерії, які регламентують розгляд, що проводиться у відсутність обвинуваченого : Резолюція Комітету Міністрів Ради Європи (75) 11 від 01.1973. URL: <https://rm.coe.int/09000016804f7581>.

2. Щодо спрощення кримінального правосуддя : Рекомендація № R (87) 18 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам від 17 верес. 1987 р. Законодавство України : база даних / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/994828>.

3. Пояснювальна записка до проєкту Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини» від 08 серп. 2014 р. № 4448а. Законотворчість: база даних / Верховна Рада України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=51914.

4. Рішення Європейського суду з прав людини від 24.05.2007 у справі «Да Лус Домінгеш Ферейра проти Бельгії» (*Da Luz Domingues Ferreira v. Belgium*, заява № 50049/99). URL: [https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{%22itemid%22:\[%22001-100326%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{%22itemid%22:[%22001-100326%22]}).

5. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.